

LIETUVOS INDUSTRIALIZACIJA

VYTAUTAS TININIS. LIETUVOS ŪKIO INTEGRAVIMAS Į SSRS IR PRAMONĖS AUGIMAS

Kad sustiprėtų ūkinė iniciatyva vietose, 1957 m. Sovietų Sąjungos vadovybė nutarė vietoj pramonės ir statybos ministerijų įsteigti regionines Liaudies ūkio tarybas – pramonės valdymas turėjo pereiti nuo šakinio prie teritorinio. Pramonės ir statybos valdymas turėjo būti sutelktas ekonominiuose rajonuose. Tai kartu reiškė ir respublikų administracinės valdžios institucijų vaidmens didėjimą. [...]

[...] Per septynerius LŪT veiklos metus Lietuvos pramonės gamyba išaugo 2,3 karto, nacionalinės pajamos padidėjo 1,8 karto. Pasikeitė pramonės struktūra. Buvo plėtojamose ne tik tradicinės, bet ir naujos pramonės šakos – chemijos, tikslųjų staklių gamybos, elektronikos ir kt. 1955 m. pradėta statyti Kauno hidroelektrinė jau 1960–1962 m. aprūpino elektros energija Lietuvą. [...]

Apskritai N. Chruščiovo laikais ir vėlesniais metais Lietuva pagal sovietinį modelį buvo gana sparčiai industrializuojama ir urbanizuojama, čia iš sąjunginio biudžeto (formuojamo ir iš Lietuvos SSR gautų lėšų) investuotos didžiulės lėšos. Tai rodė ir eksploatacijos mastai – šalies gyventojai buvo priversti aukotis dėl „vystymosi“ (mat 20–40 proc. ar net daugiau visų pagaminamų prekių bei paslaugų vertės buvo skiriama investicijoms). Industrializacija vyko remiantis nenašia, atsilikusia sovietine technologija, o pramonės plataus vartojimo prekių produkcija neatitiko pasaulinės rinkos reikalavimų. Prasta produkcijos kokybė ir SSRS ekonominės sistemos uždarumas lėmė, kad Lietuvos ekonomika buvo izoliuota nuo pasaulio ūkio. Dėl atsilikusių technologijų, kuriomis remiantis buvo plėtojama energetika ir chemijos pramonė, dėl sovietinės gigantomanijos, nepakankamo dėmesio gamtos apsaugai vis opesnės darėsi ekologinės problemos. Neįrengus valymo įrenginių, grėsmingai didėjo didžiųjų Lietuvos upių užterštumas, užsiteršė gruntiniai vandenys ir atmosfera (per vieną dešimtmetį 12 kartų padidėjo protiškai atsilikusių vaikų gimstamumas).

Kremliaus vadovybė savo strateginiuose karo planuose Lietuvą vertino ne tik ekonominiu, bet ir geopolitiniu bei kariniu atžvilgiu. Per Lietuvą ir Kaliningrado sritį buvo galima greičiausiai pasiekti Vakarų Europą, taip pat daug reiškė neužšalantys Kaliningrado ir Klaipėdos uostai. Skandinavijos kryptis Maskvą domino mažiau. Kadangi į Lietuvos ūkio infrastruktūrą investuotos lėšos buvo siejamos su militariniais tikslais, tai pati SSRS vadovybė buvo suinteresuota plėtoti Lietuvos ekonomiką. LSSR administracija privalėjo tik racionaliai išnaudoti jai duodamus išteklius. Su šia užduotimi ji susidorojo. Primestas sovietinis pramonės augimas padarė šalį priklausomą nuo Sovietų Sąjungos įdėjimų, ypač žaliavų. Tai puikiai atitiko Maskvos militarinius bei kitus interesus, bet ne Lietuvos gyventojų realius poreikius.

Gamybinės jėgos buvo plėtojamose ir išdėstomose atsižvelgiant į SSRS valstybinius interesus. Spartūs pramonės augimo tempai buvo pasiekti daugiausia plėtojant gamybos priemonių gamybą (pvz., mašinų gamyba per septynerius metus padidėjo 4,4 karto). Plataus vartojimo reikmenų pramonė netenkino gyventojų poreikių nei kiekybės, nei kokybės, nei asortimento atžvilgiu. Daug lengvosios ir maisto pramonės produkcijos buvo išvežama į SSRS [...]. Lietuvos rinkai buvo skiriama per mažai maisto ir pramonės prekių.

Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija [vyr. redaktorius Anušauskas A.], Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007, p. 435–437.

SAULIUS GRYBKASKAS. PRAMONĖS PLĖTROS REIKŠMĖ SOVIETINEI VALDŽIAI IŠLAIKYTI

„Laikė“ pateikiami ekonomikos laimėjimai buvo ideologiškai saugesni. Jie rėmėsi tvirtinimu, kad tik TSRS „broliškosios tautos“ padedant, Lietuva iš atsilikusio žemės ūkio krašto tapo pirmąjį išvystytą pramonės respubliką. Sparčią pramonės plėtrą, jos laimėjimus gyventojai turėjo tapatinti su sovietine sistema, ir konkrečiai – su lietuviškosios nomenklatūros veikla. Industrializacijos laimėjimai buvo vienas svarbiausių tikslų, galėjusių mažinti okupacijos sąlygotą lietuvių nepasitenkinimą, tapti sistemos „teisingumo“ įrodymu.

Teiginiai apie buvusios „buržuazinės Lietuvos“ ekonominį atsilikimą kartoti dažnai. Pavyzdžiui, 1968 m. sovietinės Lietuvos vadovas A. Sniečkus rašė: „Tarybų valdžios metais Lietuva tapo išsivysčiusia pramonine šalimi [...] Šiandieninės galingos ir techniškai tobulos pramonės sukūrimas – didelis lietuvių tautos laimėjimas.“

Panašius teiginius dažnai atkartodavo žemesniojo rango respublikos vadovai. [...] Juos vertinti vien kaip sovietinės propagandos reiškinį nevertėtų – industrializacijos sėkmė iš tiesų žadino lietuviškosios nomenklatūros ir technokratijos nacionalistinę euforiją. „Buržuazinės Lietuvos“ atsilikimo „priminimas“ nomenklatūros ir technokratijos sluoksnyje leidžia įžvelgti paralelę su A. Smitho tezėmis apie nacionalizmo ir marksizmo sąsajas. Anot A. Smitho, vėluojantis modernėjimo (Lietuvos atveju – industrializacijos ir urbanizacijos) jausmas bei marksizmo pažadas spartinti vystymąsi suponavo ideologines simpatijas marksistinio nacionalizmo atžvilgiu.

Taigi, respublikos nomenklatūros, kaip sovietinės valdžios vietininko, statusas stipriai priklausė nuo pramonės plėtros. Pasinaudojant ja siekta ne tik gerai administruoti kraštą, bet ir užgniaužti tautinio nepasitenkinimo raišką.

Grybkaskas S. *Sovietinė nomenklatūra ir pramonė Lietuvoje 1965–1985 metais*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011, p. 125–126.